

Oponentský posudek disertační práce Jany Pitterové
Boží všemohoucnost a lidská bezmoc

Školitel: Doc. Josef Hřebík Th.D. SSL

Rozsah práce: 106s., 237 724 znaků

2017

Doktorandka Jana Pitterová si pro svou disertační práci vybrala poměrně obtížné téma biblického pohledu na lidské utrpení ve vztahu k Boží všemohoucnosti, a to speciálně v knize Job, asi nejznámější biblické knize, jež se tímto tématem zabývá. Utrpení nevinného či spravedlivého, jak je podává kniha Job, patří velmi často probíraným tématům, ale mnohem více na jiném poli (nejčastěji v rámci etiky, morální či pastorální teologie) než právě biblistickém. Její práci tak lze zařadit do kontextu biblické teologie, jež vychází z interpretace konkrétních textů, ale dospívá k obecněji platným závěrům v rámci teologických výpovědí bible. Práce by si však zasloužila buď upřesnění hned v názvu, nebo alespoň v podnázvu. Nejde obecně o Boží všemohoucnost a lidskou bezmocnost či utrpení v rámci celé bible, nýbrž o specifické uchopení problematiky v knize Job. To se však autorka specifikuje až v úvodu.

Cílem práce je objasnit, jaký je vztah mezi lidským nezaviněným utrpením (lidskou bezmocí tváří v tvář neštěstí a utrpení) a Boží všemohoucností (potažmo dobrotou a láskou), odpovědět na otázku, zda existence utrpení spravedlivého (nevinného) nepopírá nejen Boží všemohoucnost, ale také jeho dobrotu (láskyplnost). Jde o jednu z nejzávažnějších otázek teodiceje. Autorka práce na ni hledá odpověď prostřednictvím interpretace zásadních pasáží knihy Job.

Práce je rozdělena do tří velkých kapitol, jež jsou věnovány tématu Boží všemohoucnosti, jak je vyjádřena v knize Job pomocí nejrůznějších charakteristik, lidskému utrpení v rámci Božího působení a Jobovy cesty víry k Bohu skrze utrpení. V těchto třech v zásadě logicky seřazených kapitolách autorka postupuje od obecných charakteristik témat k jejich konkrétnímu zpracování v knize Job. Nakonec se dobírá odpovědi – alespoň pokud jde o knihu Job – na svou otázku po vztahu mezi zkoumanými veličinami, a to v tom smyslu, že kniha Job nabízí řešení v Jobově hlubším poznání Boha skrze osobní setkání, a tím i v novém pohledu na vlastní „nespravedlivé“ utrpení, jež je v knize Job prezentováno jako zkouška, o níž však ví jen čtenář, nikoliv jednající postavy. Zároveň však vyslovuje názor, že ony souvislosti, o nichž kniha Job mluví, jsou mnohem komplikovanější a ani kniha Job neposkytuje plnou odpověď. Větší rozpracování by si zasloužila kapitola 3. 3 Christologické aspekty (s. 96n), kde autorka implicitně počítá s tím, že čtenář ví, o čem jde – jejich dořešení, tedy explicitní odkaz na Ježíše Krista, jeho roli, smrt a zmrtvýchvstání a posun v řešení problematiky, by věci prospělo.

Za přínos práce považuji autorčinu odvahu pustit se do odvěkého problému lidského utrpení tváří tvář víře v dobrého Boha a schopnost dospět k vyváženému závěru na základě interpretace konkrétních textů, a to pro čtenáře srozumitelným a literárně kultivovaným jazykem. Osobně mě zaujala a obohatila autorčina interpretace postavy Satana a jeho postavení a role v rámci příběhu.

Práce však má i svá úskalí a nedostatky, které by pro publikování bylo zapotřebí odstranit. Z mého pohledu nespecialistky na Starý zákon a danou problematiku chybí práci zasazení knihy Job do literárně historického kontextu a do kontextu mudroslovné (alespoň) starozákonní literatury a tzv. krize moudrosti, jíž má být kniha Job vedle knihy Kazatel reprezentantem. Také alespoň stručně charakterizované paralelní nebiblická zpracování tématu, o nichž autorka dobře ví, by podle mého názoru nebylo od věci. Autorka okamžitě vstupuje in medias res (úvod se omezuje na popis práce a jejích cílů i metody zpracování), aniž poskytne čtenáři nějaký úvod ke knize Job a celé problematice, jíž se hodlá věnovat.

Autorka deklaruje synchronní čtení textu, což je v pořádku, nicméně by bylo zapotřebí, aby jasněji v textu vyjadřovala, že Job je literární postava (a event. zdůvodnila autorovu volbu postav Joba a jeho přátel jako Neizralitů), a svět autora je svět Izraelity, tedy oddělila literární „fikci“ a historickou realitu autora. Na některých místech to působí zmatečně – jak to, že Job coby „Edomita“ slaví židovské svátky (např. s. 45) nebo se má řídit židovskými předpisy o čistotě (s. 76)? Naopak na s. 47 autorce připadá zvláštní, že je v textu užito Boží jméno Hospodin (zjevené až v pozdější době, tedy Mojžíšovi), jako kdyby to nebylo v bibli obvyklé – vždyť se vyskytuje už v Genezi. Také bych považovala za důležité, byť autorka chce postupovat synchronně, zabývat se vztahem (v úvodu práce) mezi rámcem a vlastním textem z hlediska vzniku knihy. Pokud autorka pracuje čistě synchronně, jak deklaruje, pak je třeba rámec brát stejně vážně a těžko lze konstatovat, že Jobovo implicitně vyjádřené uzdravení a nabytí majetku, postavení i potomstva není důležité (s. 93). Právě v tomto směru je chybějící zařazení do rámce židovské mudroslovné literatury citelné. Podle mého názoru se autorka zcela nevyrovnala s oním napětím mezi rámcem, kde je Jobovo utrpení vyloženo jako zkouška, v níž Job nakonec obstojí, a je odměněn ještě mocnějším požehnáním, a vlastním textem, v němž zůstává, jak konstatuje na s. 97, utrpení spravedlivého bez jasné odpovědi ze strany Boha: „Hospodin zůstává stále stejně mocný, avšak odpověď po smyslu utrpení nedává. Job tedy nepřiměl Hospodina, aby ho veřejně prohlásil za spravedlivého....“. Zcela s tímto závěrem nesouhlasím, protože Hospodin nikdy neprohlásil Joba za nespravedlivého, naopak (čteme-li synchronně) ho za spravedlivého stále považuje, a to přes Jobovy nářky a smělá tázání, jak závěr jasně vyjadřuje.

Souhlasím s autorkou, že zásadní je Jobovo osobní poznání Hospodina a přijetí vlastní omezenosti (neschopnosti poznání) ve vztahu k Boží vládě nad světem; snad by se dalo obecně říci, že na rovině logické zůstává otázka smyslu utrpení a jeho místa v Božím plánu a řízení světa v knize Job nedořešena, ale na rovině existenciální nabízí autor východisko: osobní zkušenost s Bohem (odlišná od tradované nauky) zásadně proměňuje situaci bezmoci a

utrpení, i když se sama fyzická skutečnost třeba výrazně nezmění. S tímto velmi odvážným a inovativním sdělením kontrastuje podle mého názoru rámeček, kde je utrpení spravedlivého posunuto na rovinu zkoušky a odměny za Jobovo obstání v ní. Myslím, že tento aspekt by si zasloužil důkladnějšího rozpracování, nicméně je záslužné, že si autorka těchto aspektů všímá.

Za velmi matoucí považuji doslovné opakování výkladů na s. 84-91, jež doslova přebírají jen s nepatrnými odchylkami (resp. doplněními jednou větou či půlvětou) rozbor a komentáře ze s. 53-60. To je publikačně neúnosné. Tady měly být odkazy na předchozí rozbor a zobecněné závěry, nikoliv stejné texty. Nevím, zda nedošlo k nějakému omylu. Doplněné věty či půlvěty totiž chybějí v předchozí kapitole, kde přechody mezi texty (komentáři k výpovědím Jobových přátel) nemají úvodní větu, což je čtenářsky nepříjemné. Různému opakování se autorka nevyhne ani v komentování základní linie a vyznění příběhu.

Výběr literatury je vcelku přiměřený. Na literaturu autorka spíše jen odkazuje, většinou bez dalšího komentáře, což vede k myšlence, že autorčino poznání je v souladu s názory většiny badatelů. U překladů hebrejského textu předpokládám, že jde o autorčiny vlastní překlady, což představovalo nepochybně velkou práci.

Práci doporučuji k obhajobě i přes výhrady a nedorešené problémy. Pro publikování je nezbytné text patřičně dopracovat a upravit.

4. 9. 2017

doc. PhDr. Mireia Ryšková Dr.theol.